

Religija i socijalna integracija: teorijski i usporedni pristup

---

Laća, Lucia

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:260101>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Odjel za sociologiju

RELIGIJA I SOCIJALNA INTEGRACIJA:
TEORIJSKI I USPOREDNI PRISTUP

Završni rad

Student: Lucia Laća

Mentor: Prof. dr. sc. Ivan Markešić

Zagreb, rujan 2017.

Sadržaj

1. UVOD	3
2. KONCEPTUALIZACIJA POJMA INTEGRACIJE.....	4
2.1. KLASIČNO SOCIOLOŠKO POIMANJE POJMA INTEGRACIJE	5
2.2. SUVREMENO SHVAĆANJE POJMA INTEGRACIJE	8
3. RELIGIJA KAO ČIMBENIK INTEGRACIJE.....	10
4. RELIGIJA I MODERNA DRUŠTVA	13
5. ZAKLJUČAK	15
POPIS LITERATURE	16

1. UVOD

Brojni su sociološki klasični i suvremeni teoretičari pokušali u svojim teorijama dati odgovor na temeljna pitanja sociologije kao znanosti: kako je nastalo društvo? Što je dovelo do toga da se društvo integrira? I koji su čimbenici integracije? Odgovore na ova pitanja nalazimo u procesima i promjenama koje su kroz povijest mijenjale strukturu i shvaćanje društva. Kako je sociologija znanost koja se bavi proučavanjem društva, a društvo je izuzetno promjenjivo tako se i pojam integracije mjenjao kroz etape društvenog razvoja. Stalno mjenjanje društva potaknulo su istraživanje i ponovno konceptualiziranje pojma integracije. Religija predstavlja jedan od čimbenika kohezije društva. U klasičnim sociološkim teorijama pitanje konceptualizacije integracije dovodi do podjela na strukturalističke i relacionističke pristupe. Iako su ti pristupi po mnogočemu različiti, povezuje ih mišljenje da religija ima bitnu ulogu u integracijskim procesima. Nasuprot tradicionalnim teorijama koja su suprotstavljena, suvremene sociološke teorije zagovaraju povezivanje obaju klasičnih stajališta.

Cilj ovog rada je pružiti pregled suvremenih i klasičnih teorija te predstaviti važnost religije u procesima integracije i dezintegracije društva.

U prvom dijelu objasniti će se zašto je pojam integracije stalno aktualan. Drugi dio ovog seminara predstavlja integraciju kroz klasične sociološke teorije i suprostavlja ih suvremenom shvaćanju navedenog pojma. Posljednje poglavlje ističe važnost religije u stvaranju društvenog identiteta te ističe pozitivne i negativne karakteristike u procesu integracije. Također, utjecaj modernih procesa u suvremenim društvima na ulogu religije kao integracijskog čimbenika.

2. KONCEPTUALIZACIJA POJMA INTEGRACIJE

Krajem 20. i početkom 21. stoljeća javljaju se brojni procesi i događaji koji na globalnoj razini mijenjaju društveni život i svakodnevicu. Boris Banovcu ističe neke od tih brojnih procesa:

„raspad društava »realnog socijalizma« i nastojanja da se uspostave novi poreci i društveni sustavi; ubrzavanje nadnacionalnih integracijskih procesa, posebno integracija u Europsku uniju; tzv. devolucijske procese u zapadnoeuropskim zemljama, intenziviranje međuetničkih sukoba u različitim društvima zbog djelovanja nacionalnih i međunarodnih čimbenika, najnovije migracijske procese iz nerazvijenih zemalja, koji posebno pogađaju razvijene zapadne zemlje“ (2007: 321).

Brojnost događaja i promjena navela je znanstvenike i teoretičare da ponovno aktualiziraju pitanja integracije i dezintegracije, kao i potrebu da se sam pojam rekonstruira i ponovno konceptualizira.

Pitanje društvene integracije javlja se puno ranije, još kod klasičnih sociologa koji su tim pitanjem počeli baviti još kod prvih naznaka društvene diferencijacije te u svojim teorijama raspravljali o važnosti integracije i čimbenicima koji na nju utječu.

Jedan od razloga zbog kojeg taj pojam zauzima bitnu misao ne samo kod klasičnih teorija, nego i u modernjoj sociologiji je svakako ne mogućnost jednoznačnog definiranja samog pojma integracije. Ognjen Čaldarović (2007: 24) u Sociološki problemi integracije govori o kojim problema se susreće pojam integracije u sociologiji:

Socijalna integracija ne može postojati kao teorijski koncept ili pojam, već kao empirijska činjenica koja za određivanje mora uključivati druge bitne elemente, grupu ljudi (zajednicu), teritorij, šire okruženje, te cjelinu formalnih i neformalnih pravila koja reguliraju ponašanje članova. Nadalje, da se značenje pojma integracije često određuje po onome na što referira, odnosno na pojam koji iz njega slijedi; „S toga, kada govorimo o integraciji često govorimo o socijalnoj integraciji ili integraciji u zajednici, integraciji na makro ili mikro nivou, lokalnoj integraciji i slično.

Zbog lakšeg razumijevanja, potrebno je napraviti analizu značenja pojma integracije u kontekstu prijalaza predmodernih u moderna društva. Neke od klasičnih teorija koje su, po našem mišljenju, utjecale na današnje poimanje društva i društve integriranosti, navest će se i u ovom radu.

2.1. KLASIČNO SOCIOLOŠKO POIMANJE POJMA INTEGRACIJE

Shvaćenje pojma integracije se razvijalo kroz godine pod utjecajem raznovrsnih čimbenika. Ključni čimbenici predstavljaju procese industrijalizacije i modernizacije, zatim diferencijacije i sekularizacije. Inga Tomić-Koludrović (1999:13) u radu Pojam integracije u suvremenim sociološkim teorijama spominje kako su klasične sociološke teorije pitanje integracije promatrale u smislu „pokušaju sprječavanja raspada zajednice i tradicionalnih društvenog života“ (Tomić-Koludrović, 1999:13).

Emile Durkheim (1999:32.) u djelu Pravila sociološke metode smatra da integracijske procese ne možemo odvojiti od pojma društvenih činjenica. Štoviše, prema autoru, društvene činjenice su svaki način djelovanja koji na pojedinca vrši izvanjsku prinudu, te koji posjeduje vlastitu opstojnost i u potpunosti oblikuju društvene odnose na svim razinama društvenog života. U djelu se dalje spominje kako uzroke svih društvenih činjenica trebamo tražiti u prethodnim društvenim činjenicama, a ne u pojedinačnoj svijesti. Kako bi objasnio pojam integracije društva Durkheim (1999:32) se koristi pojmom društvene solidarnosti. Postavlja se pitanje: što predstavlja pojam društvena solidarnost?

Društvena solidarnost integrirana je sila koja homogenizira i povezuje zajednicu, spominju Boris Banovac i Marko Mrakovčić u radu Etičnost, integracija i identitet (2007:321). Društvena solidarnost podrazumijeva djelovanje kao suodnos između struktura i načina funkcioniranja društva s odgovarajućim sustavom vrijednosti (Tomić- Koludrović, 1999:14). U kontekstu društvene solidarnosti, Durkheim (1999:34) smatra da društva prelaze s mehaničke na organsku solidarnost. Nadalje, autor smatra, da bi različiti tipovi društva s različitom vrstom solidarnosti mogla funkcionirati, potreban je odgovarajuć oblik morala (1999:34). Noviteti koji dolaze sa industrijalizacijom društva dovode do novih moralnih postavki. Jedan od tih noviteta predstavlja podjela rada, koja pridonosi sve većoj individualizaciji, ali i društvenoj solidarnosti (Durkheim, 1999:35). Društvo koje nema moralne temelje, upada u stanje anomije. Anomija predstavlja situaciju u kojoj norme ne postižu učinke integracije.

Za razliku od Durkheima, George Simmel u radu Sociologija (1987: 258) usredotočen je više na interakciju pojedinca, nego na kolektivitet zajednice. Po njemu, upravo forme društvene interakcije i njihove posljedice predstavljaju ključne čimbenike koji oblikuju procese konstitucije i integracije društvenog života.

Društvene su forme primjer rascjepa između subjektivnog i objektivnog, te stvaraju razdjel između pojedinca i njegovih manifestacija (Kalanj, 2005: 219). Sve diferenciranija podjela rada dovodi do razdvajanja ljudi i stvari. Smatra da se društvena povezanost izvodi u stvarima. Novac olakšava podjelu rada, oblikuje društvo koje od izravnih odnosa prema predmetima i stvarima prelazi na posredovanje simbolima. Novac tako pridonosi rastućoj socijalnoj diferencijaciji te dovodi do sve snažnijeg otuđenja pojedinca (Tomić- Koludrović, 1999: 15). Pomoću novca, prema Simmelovom (1958: 505) mišljenju, čovjek se odvaja od tradicionalnih oblika dominacije, ali pod cijenu rastuće instrumentalizacije života. Novac čovjeku omogućuje sve veću individualnu slobodu, ali i dovodi do sve veće podređenosti pojedinca bezličnim sadržajima te potrebama izvanjske manifestacije vlastite osobnosti. Takvu pojavu Simmel (1958: 505) naziva lik blaziranog čovjeka, kojem značenja i vrijednosti među stvarima postaje isprazna.

Međutim, Max Weber (1976: 3) sociologiju definira kao znanost koja bi se trebala baviti razumijevanjem subjektivnih značenja koje akteri pridaju određenom djelovanju, a tek onda proučavati uzročno djelovanje. Nadalje, autor izvodi koncepte zajednice i društva, prema kojima zajednica uključuje odnose temeljene na osjećaju pripadnosti, dok je društvo temeljeno na ciljno-racionalnim djelovanjima u kojima su odnosi posredovani interesima i kompromisima. S time u vezi kod Webera (1976: 3) je prisutno razlikovanje društvene pripadnosti i vezanosti, pri čemu je pojam društvene pripadnosti primjereniji odnosima tipa zajednice, koji uključuju svijest o pripadnosti i vezani su za predmoderna društva, dok je vezanost odnos zasnovan na sporazumu i pronalazimo ga u modernim društvima. Drugim riječima, ekonomska i politička vezanost uz moderne organizacije ne mora nužno uključivati osjećaje grupne pripadnosti koji su karakteristični za predmoderne zajednice. S druge strane, sudjelovanje motivirano interesom i racionalnošću u određenim društvenim skupinama, ne isključuje nužno emotivnu pripadnost drugim skupinama .

Ključnu ulogu u Weberovom (1976: 18) poimanju razvoja igra proces racionalizacije koji u sebi nosi i diferencijacijske i integracijske procese. Taj proces istodobno dovodi do osamostavljanja i specijalizacije određenih sustava (morala, prava, religije, politike) i povezuje ih po značenju koje im pridaju akteri u svom društvenom djelovanju. Michael Haralambos (1980: 273) navodi kako je Weber vjerovao da je racionalno djelovanje postalo dominantim načinom djelovanja u modernim industrijskim društvima. Nadalje, prema Haralambosu (1980: 273), primarni izraz procesa racionalizacije po Weberu je birokracija, koja je po njemu, institucionalizirani oblik racionalizacije. Prema Weberu, proces

racionalizacije je besciljan, dovodi do sve veće depersonalizacije te ima tendencije da uništava tradicionalne vrijednosti koje daju smisao i svrhu života (Haralambos, 1980: 276).

U klasičnim sociološkim teorijama, naročito funkcionalističkim, pojam integracije se interpretirao kroz društvenu povezanost i homogenizaciju. S pojavom funkcionalističke teorije sustava Parsonsa pedesetih godina 20. stoljeća, pojam integracije postaje jedan od najvažnijih pojmova suvremene sociologije (Tomić- Koludrović, 1999: 17). Prema Parsonosu (1976: 173), zajedničke vrijednosti predstavljaju temelj integriranog društva. Nadalje, vrijednosti stvaraju zajednički identitet, daju predodžbu o onome što je poželjno i iz njih se izvode zajednički ciljevi koji pak potiču na suradnju. Iz zajedničkih ciljeva i vrijednosti strukturiraju se uloge i norme (Haralambos, 1980: 502). Parsons društvo promatra kao sistem. U svojoj teoriji društvenog sistema ključnu ulogu daje podsistemu integracije. Naime, prema Parsonu (1977) , sustav je integriran onda kada je uspostavljen na zajedničkim vrijednostima, pa integracija obavlja dvostruku ulogu: ona je i temeljni zadatak i preuvjet funkcioniranja društva. Ona istodobno služi i uspostavljanju sustava i njegovom održavanju. (Tomić- Koludrović, 1999: 17). Međutim, društveni razvoj uključuje procese društvene diferencijacije. Kako se pojedini dijelovi društva sve više specijaliziraju i izdvajaju, postaje ih sve teže ujediniti na temelju zajedničkih vrijednosti. S toga, Parsons (1977) smatra da danas sve više dolazi do generalizacije vrijednosti, procesa u kojem vrijednosti nisu više toliko specifične, već postaju općenitije i raspršenije. Nadalje, tako se društvena integracija, prema Parsonsu, održava poopćavanjem vrijednosti (Haralambos: 1980:504).

2.2. SUVREMENO SHVAĆANJE POJMA INTEGRACIJE

Za razliku od klasičnog shvaćanja pojma integracije, suvremeni sociolozi su prihvatili bitno drugačije poimanje navedenog pojma. Lockwood (1979: 125) kritizira Parsonovo jednostrano shvaćanje integracije kao preduvjeta harmonije sustava. Lockwood općenito kritizira klasične sociološke teorije i njihovo poimanje integracije, smatrajući da i funkcionalističke teorije i teorije konflikta naglašavaju samo jednu stranu problema: djelovanje naspram strukturi (Tomić- Koludrović, 1999: 17). Zbog toga nastoji stvoriti nove analitičke pojmove koji će omogućiti adekvatniju analizu procesa (dez)integracije. Uvodi podjelu integracije na socijalnu i sistemsku integraciju. Socijalna integracija shvaća kao međusobno djelovanje pojedinaca u društvu. Podrazumijeva normativno rješavanje problema poretka i označava konsenzus, solidarnost i koheziju između pojedinaca putem socijalizacije (Kalanj, 1997: 148). Dok Sistemsku integraciju ili integraciju sustava predstavlja prisilna i ekonomsko-razmjenska rješenja poretka te joj je težište među dijelovima socijalnog sistema (Kalanj, 1997:148). Drugim riječima, socijalna integracija tiče se odnosa između aktera, a sistemsku se odnosi na dijelove društvenog sustava i njihovu usklađenost. Lockwoodova distinkcija prihvaćena je od strane suvremenih sociologa koji su je inkorporirali u svoje teorije.

Jurgen Habermas preuzeo je Lockwoodovu podjelu na sistemsku i socijalnu integraciju te ju je inkorporirao u svojoj teoriji društva, pokušavajući objasniti promjene društvenog života. U okviru svog pristupa naglašava važnost razlikovanja „svijeta života“, koji uključuje konkretne društvene aktere, te društveni „sustav“ i njegovo funkcioniranje. Svoje razumijevanje procesa (dez)integracije društva Habermas dalje razvija u okviru teorije komunikativnog djelovanja (Mrakovčić, 1991: 1054). Habermas pokušava povezati makro i mikro razinu analize društva. Smatra da se integraciju društva treba promatrati i iz teorije sistema, ali i teorije djelovanja. Analizirajući ulogu koju procesi diferencijacije imaju u društvenim procesima, dolazi do zaključka da razvojem društava nužno dolazi do razdvajanja „svijeta života“ i sustava, odnosno socijalne od systemske integracije. Integracija svijeta života okrenuta je prema unutarnjim odnosima među akterima, vrijednostima, solidarnosti i identitetu. Integracija sustava počiva na funkcionalnim zahtjevima i kao takva više je orijentirana na izvanjski pogled na društveni svijet. Ipak, vezu između dva oblika integracije Habermas nalazi u pojmu „grupnog identiteta“, koji je najočitiji u vrijeme kriza sustava.

U modernim društvima, tvrdi Mrakovčić, dolazi do univerzalizacije vrijednosti, pa tradicionalne vrijednosti prestaju biti glavni mehanizmi socijalne integracije. Posljedično,

kako tradicionalni okvir koordinacije djelovanja slabi, povećava se broj problematičnih područja oko kojih treba postići dogovor, te se javlja potreba za komunikativnim djelovanjem. U tom kontekstu ono postaje glavni mehanizam koordinacije djelovanja koji osigurava da se integracija svijeta života ostvari putem pregovaranja i međusobnog razumijevanja aktera. Istovremeno, pojavljuju se specijalizirane institucije političke i privredne sfere unutar kojih djelovanje postaje sve neovisnije od kulturnih tradicija i grupne solidarnosti koji proizlaze iz svijeta života (Mrakovčić, 1991:1056). Osnovni je problem što ti sustavi ne zahtijevaju komunikativno djelovanje kako si ostvarili integraciju. Oni putem novca i moći koloniziraju svijet života te time uništavaju „komunikativno djelovanje“ koje je tipično za odnose u svijetu života (Banovac, 2007: 326). Habermas u procesima kolonizacije svijeta života vidi glavne uzroke koji dovode do anomalije i dezintegracije modernih društava. Komunikativno djelovanje i racionalno sporazumijevanje, prema Habermasu, temeljni su integrativni elementi društva.

Američki sociolog Anthony Giddens odmaknuo se od Lockwoodova i Habermasova značenja distinkcije socijalne i systemske integracije. Prema Banovcu, on pokušava prevladati proturječnost djelovanja aktera i sustava. Na taj način, ističe Tomić- Koludrović, Giddens pokušava povezati makro i mikro pristupe te se njegova teorija i naziva polazištem „društva u individuama“ (Tomić- Koludrović, 1999:22). Problem integracije postavlja kao međuodnos aktera u vremensko-prostornoj dimenziji (Banovac, 2007: 326). To bi značilo da Giddens socijalnu integraciju promatra kao međuodnos aktera čija se interakcija odvija, po njegovim riječima, „licem u lice“. Systemska bi integracija, u tom smislu, trebala predstavljati onu integraciju u kojoj su akteri izvan nazočnosti. Moderna društva, prema Giddensu, mogu se analizirati samo ako djelovanje pojedinaca i društvene strukture promatramo u njihovom međusobnom odnosu. Kod Giddensa su društvena i systemska integracija međusobno čvrsto povezane u konceptu društvene akcije, na način da i svakodnevne rutine utječu i konstruiraju i složene organizacijske sustave.

3. RELIGIJA KAO ČIMBENIK INTEGRACIJE

U predmodernim društvima religija ima odlučujuću ulogu u procesima integracije i homogenizacije društva. Da bi društvo opstalo, potrebni su mu jaki osjećaji kohezije i solidarnosti među pojedincima. Religiozni osjećaji, smatra Jakov Jukić u svom radu *Religijske integracije i uloga pomirenja*, u velikoj su mjeri čimbenici stvaranja i jačanja kolektivnog identiteta društva kao i integriranje pojedinca u zajednicu (Jukić, 1999:61). Međutim, Jukić nije prvi koji ističe integrativnu funkciju religije. Funkcionalistička teorija religiju promatra iz diskursa zadovoljavanja temeljnih potreba društva. S tog stajališta, da bi moglo funkcionirati, društvo zahtjeva određeni stupanj društvene solidarnosti, sklad i integriranost svojih dijelova. Funkcija religije je doprinijeti takvim preduvjetima. Durkheim (1965) u svom djelu *Elementarni oblici religioznog života* tvrdi da je društveni život nemoguć bez zajedničkih vrijednosti i moralnih uvjerenja koja tvore kolektivnu svijest. Religija jača kolektivnu svijest. Religija jača vrijednosti i moralna uvjerenja koji su osnovica društvenog života. Definišući neke norme kao sveta pravila, osigurava im moć kojom će usmjeravati ljudske aktivnosti.

Parsons tvrdi da religiozna uvjerenja osiguravaju smjernice za ljudsko djelovanje, te da su mnoge norme društvenog sistema integrirane kroz religiozna vjerovanja. Religija nudi općenite smjernice za ponašanje, izražene u nizu raznolikih normi. Uspostavljajući općenita načela i moralna vjerovanja, religija pomaže da se osigura konsenzus koji je, prema Parsons, potreban za red i stabilnost u društvu. Parsons shvaća religiju kao mehanizam za prilagođavanje iznenadnim stresnim događajima i kao sredstvo za ponovno uspostavljanje normiranog obrasca življenja. Religija daje smisao životu, odgovara osobi na pitanja o sebi samom i o svijetu u kojem živi.

Jukić (1999:63) ističe tri dijela koja tvore religiju i putem kojih religija djeluje na integraciju: religijski nauk ili sveto učenje, religijski obred i religijski simbol. Početci religijskih vjerovanja datiraju iz vremena kada su arhaična i predmoderna društva usmenom predajom i mitskim pričama o bogovima učvršćivala svoju društvenu koheziju. Tek kasnije dolazi do točno definiranog učenja kroz dogmatizaciju i teologiju. Na posljetku se ta učenja pravno oblikuju i normiraju u svete tekstove. Isto vjerovanje okuplja zajednicu na osobit i čvrst način te potiče jedinstvo ljudi u religijskoj zajednici, na taj način učvršćuje koherentnost i integriranost grupe. Iako religijski nauk djeluje kao sredstvo homogeniziranja, ono može dovesti do razlika i razilaženja pojedinaca. Zbog toga je za ovu temu značajniji religijski

obred. Obredni čini imaju za cilj sjedini i povezati ljude koji imaju isto sakralno iskustvo, a ne zajednički nauk.

Bronislaw Malinowski, kako ističe Haralambos (Haralambos, 1980: 438), funkciju religije vidi u situacijama emocionalnog stresa koji ugrožava solidarnost u društvu, smatrajući da takve krize dovode do razaranja društvenog života. Primjećuje da su u svim društvima životne krize ili prijelazna razdoblja kao što su rođenje, brak, smrt su praćene religioznim ritualima i ceremonijama. Najviše je to vidljivo u situacijama kada zajednica izgubi člana, odnosno kada nastupi smrt. Tada rituali obavljaju funkciju okupljanja zajednice i zajedničkog žalovanja, gdje se skupina okuplja da pruži podršku ožalošćenom. Također, rituali su prisutni i u događajima stresa koje je nemoguće u potpunosti predvidjeti ili kontrolirati. Rituali smanjuju tjeskobu, nudeći pouzdanje i osjećaj kontrole, reintegrirajući društvo povezivanjem zajednice.

Mnogo je primjera koji dokazuju da religija i danas, unatoč sekularizacijskim trendovima, vrši ulogu integracije kroz obredne procese, što se očituje savljjenjem blagdana i hodočašćenjem u poznata svetišta.

Treći važan dio religije je religijski simbol. Kada govorimo o simbolima općenito, oni daju značenje i vrijednosti stvarima. Kada govorimo o religijskim simbolima, oni imaju funkciju okupljanja zajednice u cjelinu. U moderno doba, simboli, naročito religijski, zadržali su svoj smisao i imaju nezamjenjivu ulogu integracijskim čimbenika.

Iako religija u trenucima gladi, ratova, bolesti i nesreća djeluje kao snažan čimebnik društvene kohezije i jača osjećaj povezanosti, stišava paniku, ublažava strah te razrješuje društvene krize i na taj način spašava društvo od raspada, također može poticati ili opravdavati sukobe prema drugim neprijateljskim skupinama ili različitim religijama.

Za Marxa, religija je iluzija i opijum koja djeluje kao omamljujuće sredstvo da bi umanjilo bol i patnje podređene klase, i opravdala dominaciju i povlastice vladajuće klase. S marksističkog stajališta, većina religioznih pokreta se rađa u potlačenim klasama. Religija obećava vječno blaženstvo u životu nakon smrti, nudeći ljudima nadu. U nekim religijskim vjerovanjima patnja se pretvara u vrlinu, čineći bijedu podnošljivijom. Religija često opravdava društveni poredak pa se često bijeda i nevolje shvaćaju kao božja volja za počinjenje grijeha

Jukić upozorava na područja gdje predmoderna društva nisu još izgubila utjecaj, u kojima religije igraju važnu integracijsku funkciju. Osvrće se na područja od Alžira do Indonezije

naglašavajući kako tamo religije ispunjavaju javnu funkciju moćnih i jedinih političkih ideologija. Sukobi i ratovi koji se tamo događaju u prvi plan stavljaju religiju kao glavnog promicatelja mržnje i opravdanja neprijateljstva. Jedan od primjera je u Alžiru, gdje su ekstremni islamski fundamentalisti, pod krinkom religije i sa zahtjevima stvaranja islamske države, ubijali i mučili sve koji su se opirali tom pothvatu, najčešće nevino muslimansko pučanstvo, žene i djecu.

Također možemo spomenuti i sukobe u Sjevernoj Irskoj, u kojoj protestanti i katolici vode vjerski rat. Pritom se ne radi o različitim religijama, već o dvije posvađane struje unutar Kršćanstva te o političkim strategijama unutar dva naroda.

4. RELIGIJA I MODERNA DRUŠTVA

Jasno je za zaključiti da je u predmodernim društvima upravo religija imala važnu ulogu u promicanju integracije. Dok se predmoderna društva oblikuju u integracijskim procesima, kod modernih društava situacija je drugačija. Moderna društva karakteriziraju procesi diferencijacije, racionalizacije i autonomizacije. Pojedinci su uvažavani prema vlastitim sposobnostima i dostignućima, a ne više prema nasljeđu. Suvremena društva teže individualizaciji pojedinca, neovisnosti u izražavanju djelatnosti te odmaku od tradicionalnog.

Suvremena društva obilježena su detradicionalizacijom, individualizacijom i racionalizacijom. Ključnu ulogu integracije nosi gospodarstvo i globalizacija, a religija kao čimbenik integracije pada u drugi plan.

Također, današnja društva prati tip društvene organizacije u kojem je snažna specijalizacija različitih područja društvene djelatnosti. U suvremenim se društvima djelatnosti odvajaju jedna od druge i funkcioniraju zasebno, postaju autonomna područja neovisna jedna o drugima. Tako se religija odvaja od politike, politika od gospodarstva itd. Takav diferencirani sustav dovodi do toga da društveni život više ne slijedi pravila jedne institucije, kao religijske. Iz toga proizlazi da religija prestaje davati pojedincima upute, norme ili pravila po kojima bi trebali živjeti. Samim tim, utjecaj religijske tradicije u modernim društvima slabi i gubi na važnosti. Time religija prestaje biti integracijski čimbenik, barem u smislu stvaranja kolektivnog identiteta, te sve više postaje individualni izbor i privatna stvar pojedinca.

U današnjem društvu, u kojem sve više vlada diferenciranost i individualnost, pojedinac se sve više okreće osobnoj integriranosti i duhovnosti. Berger i Luckman, ističe Haralambos (Haralambos, 1980: 444), smatraju da pomoću religije ljudi konstruiraju smisao i značenje svemira i svoga mjesta u njemu. Religija nudi konačne odgovore u pitanju života i smisla. Život je smislen zbog smisla koji mu ljudi daju. Svijet smisla je društvena konstrukcija stvarnosti. Za razliku od drugih izvora legitimacije, samo religija povezuje smisao s konačnom stvarnošću.

Prema Haralambosu, (Haralambos, 1980: 461) Bellah tvrdi da religija sve više postaje individualno traženje smisla, a ne kolektivni čin bogoštovlja. Na taj način, religija prolazi proces individualizacije u kojem traga za vlastitim spasenjem i pronalazi vlastiti, individualni put prema konačnom smislu. Važnost religije nije se smanjila, ali se izmijenio oblik njezina izražavanja.

Učinci globalizacije na religiju još su nepoznati i mogu biti višestruki. Zato kad govorimo o njima možemo govoriti samo kroz pretpostavke. Sociolog Knoblauch tako nabraja privatizaciju religije, politiziranja religije ili javni utjecaj religije, kao neke od mogućnosti utjecaja globalizacije na religiju (Knoblauch, 2004: 275-276). Tako bi do privatizacije religije u modernim društvima moglo doći uslijed potreba globalizacije da se nadiđu kulturne i religijske razlike među pojedincima. Tada religija zauzima mjesto u privatnom životu, među privatnim interesima i problemima te u traženju osobnog smisla pojedinca.

Kada govorimo o politiziranju religija, tada njezina uloga ne ostaje ograničena na privatne aspekte života pojedinaca. U društvima u kojima postoji tijesan odnos između tradicionalnog i partikularnih kultura, religija može imati značajnu ulogu u stvaranju, održavanju i promjeni socijalnih grupa i političkih identiteta, kao i aktivnosti političkih zajednica.

Mogućnost javnog utjecaja religije pretpostavlja da je, s jedne strane, dovoljno velik broj pojedinaca koji je još uvijek religiozan i da svoja religiozna stajališta izražavaju također u kolektivnim djelovanjima koji su povezani u religijskim pokretima i organizacijama i da ih one predstavljaju.

Način na koji će modernizacija utjecati na religije kao čimbenik integracije u društvu još je nepoznat. Različite etape u razvoju društva i ljudske svijesti općenito donosile su i drugačije poglede i pristup tom problemu. Činjenica je da se uz stalnu promjenjivost društva mijenjaju procesi i čimbenici koji utječu na integraciju.

5. ZAKLJUČAK

Procesi i događaji koji su obilježili razvoj društva iz predmodernih u moderno aktualizirali su rasprave o razumijevanju pojma integracije u klasičnim teorijama. Razumijevanje samog pojma je problematično zbog višeznačnosti koja se veže uz njega. Zbog navedene višeznačnosti, klasični autori su na pojam integracije gledali iz različitih perspektiva što je dovelo do podjele na strukturalističke i relacionističke. Problem klasičnog poimanja integracije upućuje na ono što pojam referira a ne na ono što znači. Klasični sociolozi nisu ponudili jasnu definiciju ovog pojma već su se orjentirali na probleme integracije. Postavlja se pitanje: kako možemo odrediti probleme ako nemamo jasnu definiciju?

Ovo pitanje zapravo predstavlja težnju suvremenih socioloških teoretičara da pristupe pojmu integracije iz druge perspektive. Naime, Lockwood je primjetio kako se zbog višeznačnosti samog pojma ne može izvesti jasna definicija. On je uveo razlikovanje socijalne od systemske integracije. Suvremeni sociolozi su primjetili važnost ovog razlikovanja te su svoje buduće raspave temeljili na navedenim distinkcijama. Ipak, ako raspravljamo o poimanju integracije kod suvremenih i klasičnih teorija, bitno je naglasiti da su sve teorije gledale na religiju kao bitan čimbenik integracije društva. Uloga religije u povezivanju, stvaranju kohezije i osjećaja društvene solidarnosti, naročito je vidljiva u dobu kriza i ratova. U stanjima stresa, religija kroz svete spise, religijske rituale i posredstvom religijskih simbola ujedinjuje društvo u cjelinu dajući osjećaj sigurnosti i jedinstva. Iako se religija uglavnom promatra kao integrativni čimbenik, postoje brojni slučajevi u kojima je religija poticala na sukobe među društvima. Takva dezintegrativna uloga religije vidljiva je u društvima u kojima se isprepliću religija i politika. Današnja moderna društva prati trend diferencijacije, detradicionalizacije i individualizacije. Religija prestaje davati pojedincima upute, norme ili pravila po kojima bi trebali živjeti. Samim tim, utjecaj religijske tradicije u modernim društvima slabi i gubi na važnosti. Religija sve manje utječe na osjećaj kolektivnog identiteta i sve više postaje osoban izbor pojedinca.

POPIS LITERATURE

Banovac i Mrakovčić (2007.) „*Etničnost, integracija i identitet*“, Izvorni znanstveni rad: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka.

Čaldarović, O. (2007.) „*Sociološki problemi integracije*“, u D. Sergejević (ur.) *Hrvatska i Europa; Korijeni integracije*, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 23-37.

Durkheim E. (1999.) *Pravila sociološke metode*, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk

Haralambos, M. (1980.) *Uvod u sociologiju*, Nakladni zavod Globus: Zagreb

Jukić, J. (1999.) „*Religijske integracije i uloga pomirenja*“, u Grubišić i Zrinščak (ur.) *Religija i integracije*, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 57-81

Kalanj, R. (2005.) *Suvremenost klasične sociologije*, Politička kultura: Zagreb

Knoblauch H. (2004.) *Sociologija religije*, Demetra; Filozofska biblioteka Dimitrija Savića: Zagreb

Lockwood, D. (1979.) *Soziale Integration und Systemintegration*, U: Zapf, W. (ur.): *Theorien des sozialen Wandels*, Köln.

Mrakovčić, M. (2013.) *Doprinosi sociološke teorije konceptualizaciji (dez)integracije društva*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, sv. 34 (2): 1043-1072.

Parsons, T. (1976.) *Zur Theorie sozialer System*, Jensen, S. (ur.), Opladen.

Parsons, T. (1977.) *Social Systems and the Evolution of Action Theory*, New York: Free Press.

Simmel, G., *Sociologija*, u Lukić, D. Radomir, *Formalizam u Sociologiji*, Zagreb: Naprijed, 1987., str. 247-260., 258.

Tomić- Koludrović I. (1999.) „*Pojam integracije u suvremenim sociološkim teorijama*“, u Grubišić i Zrinščak (ur.) *Religija i integracije*, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 11-27.

Weber, M. (1976) *Privreda i društvo*, Prosveta: Beograd